

BIESZCZADZKIE CERKWIE I KOŚCIOŁY

Cerkiew w Równi

Równia - Dawna wieś wołoska założona w 1541 r. na tzw. surowym korzeniu, po wykarczowaniu lasu. W 1921 r. mieszkało tu 853 osoby, w tym: 752 grekokatolików, 72 rzymsko katolików, 29 wyznania mojżeszowego. W 1945-51 w granicach ZSRR, później opuszczona. W 1951 r. napłynęło tu nieco osadników z Sokalszczyzny i innych stron kraju, a około 1966 r. spora grupa osadników z zalanej części wsi Solina.

We wsi jedna z ostatnich w Bieszczadach cerkwi drewnianych obecnie pełniąca funkcje kościoła rzymskokatolickiego (msze św. niedziela 10:30). Cerkiew pw. Opieki MB wybudowana w 1 poł. XVIII w. zachowuje tradycyjny trójdzielny układ z największą, ośmioboczną nawą nakrytą kopułą. Cerkiewne kopuły zdobią również dachy babińca i prezbiterium. Okalają ją charakterystyczne wysunięte soboty. Wewnątrz wystrój katolicki, m.in. obraz MB Dobrej Opieki. Na cmentarzu przycerkiewnym zachowały się nagrobki grekokatolickie, wśród nich charakterystyczny żelazny krzyż.

Cerkiew w Smolniku

Smolnik - Wieś lokowana przed 1580 r. na prawie wołoskim w dobrach sobieńskich Kmitów. W 1881 r. uruchomiono tu pierwszy w Bieszczadach tartak parowy. Spis z 1921 r. wykazał, że w Smolniku mieszkało 580 osób, w tym: 433 grekokatolików, 64 rzymskokatolików, 79 wyznania mojżeszowego, 4 ewangelików. W l. 1939-41 oraz 1945-51 w granicach ZSRR. Przed powrotem Smolnika do Polski mieszkańców wysiedlono w okolice Lwowa. Po 1951 r. wieś nie zasiedlona. Obecny Smolnik to osada po PGR i duży tartak, położone ok. 1 km na północ od dawnej wsi. Na dawnym miejscu ocalała jedynie drewniana cerkiew grekokatolicka pw. św. Michała Archanioła z 1791 r., drewniana, trójdzielna, jedna z dwóch zachowanych w Polsce budowli sakralnych w typie bojkowskim. Po 1951 r. opuszczona i zdewastowana. W 1969 r. wyremontowana, od 1973 r. pełni rolę kościoła (msze św. niedz. - 9:30).

Wewnątrz polichromia z k. XVIII w. Ikona Wniebowzięcie Matki Bożej z 1748 r. Ciekawostką może być fakt, że zimą 1998 r. oszalowanie cerkwi zostało pod dewastowane przez niedźwiedzia, który szukał tu miodu w gnieździe dzikich pszczół. Na pobliskim cmentarzu zachowały się cztery piaskowcowe nagrobki. Cmentarz odnowiony był w 1988 r. w ramach akcji "Nadsanie". Zachowały się dwa krzyże przydrożne. PKS (przy cerkwi i w osadzie), sklep, stacja benzynowa. W prawo prowadzi droga gruntowa w kierunku Sanu, nad którym leżała niegdyś wieś Żurawin.

Cerkiew w Smolniku nad Sanem.
foto: I. Józwik.

Cerkiew w Chmielu.
foto: I. Józwik.

Cerkiew w Chmielu

Chmiel - Wieś nad Sanem, lokowana przez Kmitów na prawie wołoskim po 1502 r. Przed wojną istniał tu dwór, a wieś rozciągała się po obu stronach Sanu i sięgała aż do grzbietu Otrytu. W 1921 r. Chmiel liczył 336 mieszkańców, w tym: 328 grekokatolików i 8

wyznania mojżeszowego. W 1939 r. granica na Sanie pozostawiła prawie cały Chmiel po stronie sowieckiej. Miejscową ludność wysiedlono wówczas w ramach akcji oczyszczania pasa pogranicznego. Część zabudowań została przeniesiona do przysiółka Otryt, reszta (poza cerkwią) zniszczona. W I. 1945-51 Chmiel znajdował się w granicach Ukraińskiej SRR. Powrócił do Polski wyludniony, a istniejące zabudowania zostały wkrótce rozebrane. Ponowne zasiedlenie wsi nastąpiło pod koniec lat 50.

Drewniana cerkiew greckokatolicka pw. św. Mikołaja z 1906 r. Obecnie od 1969 r. kościół rzymskokatolicki (msze św. niedz. - 10:30) . Po 1951 r. opuszczona i zdewastowana, w I. 1969-77 wyremontowana a obecnie kryta nową blachą. Stojąca obok drewniana dzwonnica z. XVIIIw. została rozebrana w latach 70. Na współczesnej dzwonnicy dzwon z 1932 r. przeniesiony z nieistniejącej wsi Ruskie. Na miejscowym cmentarzu płyta nagrobna z 1641 r., zabytkowe nagrobki. Kolekcja krzyży ze zniszczonych cmentarzy i cerkwi zgromadzona przez p. Zofię Komendę, wdowę po znanym jazzmanie Krzysztofie Komedzie- Trzczańskim. W 1973 r. na terenie nieistniejącego dziś przysiółka Otryt Górny studenci Wydziału Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego wzniesli schronisko Chata Socjologów (zimą 2003r spłonęło), PKS, sklep.

Cerkiew w Łopience

Łopienka - Miejsce po nieistniejącej wsi założonej ok. 1552r. w dobrach Balów z Hoczwi, w których rękach pozostawała do 1770 r. Później często zmieniała właścicieli. W maju 1946 miejscowa ludność została w większości wysiedlona na Ukrainę. Pozostałych wywieziono podczas Akcji Wisła w 1947 r. na Ziemię Zachodnie. W miejscowej cerkwi znajdowała się słynna ikona Matki Bożej Łopieńskiej.

w XVIII i XIX w. wieś była największym ośrodkiem kultu maryjnego w Bieszczadach. Obecnie ikona znajduje się w Polańczyku. Została przeniesiona tam w 1949 r. z inicjatywy ks. Franciszka Stopy. Murowana cerkiew pw. św. Paraskewii z 1757 r. (wg niektórych źródeł z 1. poł. XIX w.) przetrwała wysiedlenie, ale pozostając w opuszczeniu była systematycznie dewastowana. Zerwanie poszycia dachu spowodowało zawalenie się więźby dachowej w latach 60. W latach 70. wypasający w pobliżu górale używali jej jako koszar dla owiec. Zniszczyli oni również posadzkę używając płyt z jej rozbiórki do wykładania miejsca pod watrę w bacówkach. Świątynią zainteresował się Olgierd Łotoczko pełniący w latach 60. funkcję konserwatora zabytków powiatu bieszczadzkiego. Po zwolnieniu go z tej funkcji na własny koszt zabezpieczył koronę murów cerkwi. Po jego śmierci (w 1976 r.), cerkwią w latach 80. zainteresował się Zbigniew Kaszuba z Towarzystwa Opieki nad Zabytkami. Świątynia została uratowana w latach 90., w dużej mierze siłami społecznymi, obecnie trwa rekonstrukcja. Zrekonstruowano również sąsiadującą z cerkwią kaplicę grobową oraz kapliczkę na przełęczy Hycza. n w dolinie działa sezonowa baza studencka Akademickiego Klubu Turystycznego SGGW-AR z Warszawy.

Cerkiew w Łopience.
foto: I. Józwik

Kościół w Dwerniku.
foto: I. Józwik

Kościół w Dwerniku

Dwernik - Wieś założona przed 1533 r. przez Kmitów na prawie wołoskim. Kolejnymi właścicielami wsi byli, m.in. Stadniccy, Ossolińscy, Potoccy, Ramułtowie, W 1921 r. mieszkało tu 622 osoby, w tym: 554 grekokatolików, 30 rzymskokatolików. 38 wyznania mojżeszowego. Przed II wojną światową wieś liczyła ok. 800 mieszkańców.

Miejscowa ludność została wysiedlona w 1946 r. do ZSRR. Po spaleniu zabudowań przez UPA wieś ożyła dopiero w 1956r. W latach 1977-81 Dwernik nosił nazwę Przełom. Obecnie jest tu około 20 gospodarstw. Miejsce po drewnianej cerkwi grekokatolickiej pw. św. Michała Archanioła z 1785 r. i resztki cmentarza. Znajdują się obok przystanku PKS. Cerkiew spłonęła wraz z wsią w 1946r. Nowy kościół katolicki wybudowany w 1981 r., stylizowany na drewniane kościoły podhalańskie (msze św.: niedz. - 8:30, dni powszednie latem 19, zimą 17). Do jego budowy użyto materiałów pochodzących z rozebranej cerkwi w Lutowiskach. Wewnątrz malowany na blasze obraz św. Michała, który zachował się z lutowiskiej cerkwi. Obok kościoła drewniana dzwonnica z 1995 r., powyżej nowy cmentarz.

Cerkiew w Baligrodzie

Baligród - Duża wieś gminna (ok. 1,4 tys. mieszk.) położona w dolinie potoku noszącego powyżej wsi nazwę Jabłonka a poniżej Hoczewka, niegdyś miasteczko. Historia powstania Baligrodu sięga początków XVII w. i wiąże się z osadniczą działalnością węgierskiego rodu Balów. Dokumenty wymieniają miasteczko już w 1615 r., w 1634r., Adam Baluzysk: dla Baligrodu (wówczas Balówgrodu) prawa magdeburskie. Dobre położenie przy trakcie na Węgry oraz przywileje składowania wina i odbywania jarmarków przyczyniły się do szybkiego rozwoju miasta. W XIX w. mieściła się tu nawet siedziba okręgu sądowego. W początkach XX w. Baligród nieco podupadł, stracił prawa miejskie, a po rozpadzie monarchii austro-węgierskiej stał się zapomnianą, kresową osadą. Zamieszkiwany był wtedy przez ludność polską, ukraińską i żydowską (w 1939 r. łącznie 3 tys. mieszkańców).

Obie wojny światowe przyniosły Baligrodowi duże zniszczenia. Szczególnie w l. 1944-47 w czasie walk z sotniami UPA. W dniu 6 sierpnia 1944 r. Ukraińcy z sotni "Bira" zamordowali w Baligrodzie, posługując się wcześniej przygotowaną listą, 42 Polaków. Był to pierwszy na terenie Bieszczadów akt przemocy na tak wielką skalę. Od 1945 r. stacjonował tu 2 batalion 34. Pułku Strzelców Budziszkińskich, który toczył krwawe potyczki z sotniami "Bira", "Hrynia" i "Stacha".

Po wysiedleniu ludności ukraińskiej w Baligrodzie pozostało zaledwie kilkuset mieszkańców.

Cerkiew w Baligrodzie.
foto: I. Józwik

Cerkiew w Baligródzie.
foto: I. Jóźwik

Dopiero w latach 50, napłynęło tu nieco osadników z różnych stron kraju. Centrum Baligrodu stanowi czworoboczny rynek. Na północ od niego znajduje się murowany kościół katolicki pw. Niepokalanego Poczęcia NMP z 1877 r. (msze św. niedz. - 9, 11, zimą 16:30, latem 19). Na południe od rynku zaś dawna cerkiew greckokatolicka pw. Zaśnięcia NMP z 1829r. Od 1949r. użytkowana była jako magazyn. Obecnie stoi opuszczona. W części wsi zwanej Worunków (Podzamcze) - w kierunku Stężnicy pozostały resztki ziemnych fortyfikacji stanowiących w XVII w. umocnienia obronnego dworu Balów. W miejscu tym podkomorzy sanocki Piotr Bal wybudował prawdopodobnie w latach 1600-15 warownię,

która popadła w ruinę w XVIII w.

Kolejny dwór w tym miejscu został zniszczony w czasie II wojny światowej. W zachodniej części osady na zboczu wzgórza resztki kirkutu żydowskiego z przeł. XIX i XXw., zachowały się tu stelle nagrobne z napisami w języku hebrajskim. W rynku pomnik upamiętniający zajęcie Baligrodu przez 30. dywizję piechoty Armii Radzieckiej. Na postumencie czołg T-34 ustawiony tu w 1981 r. w miejsce stojącego od 1945 r. czołgu T-70. Również w rynku, obok cerkwi pomnik ku czci 42 ofiar mordy UPA z dnia 6. sierpnia 1944 r. Przy wjeździe od strony Leska duży cmentarz wojenny żołnierzy polskich i radzieckich poległych w latach 1944-47. Spoczywa tu ponad 5 tys. poległych. Przy wejściu na brzozowym krzyżu czterowiersz: "Przechodniu, spójrz na ten krzyż, żołnierze polscy wzniesli się wzwyż, ścigając faszystów, przez góry i skały, dla Ciebie Polsko i dla twej chwały". Obok tablica z nazwiskami poległych. W centralnej części cmentarza obelisk przedstawiający miecze grunwaldzkie i tablica pamiątkowa. PKS, Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Kultury, poczta, straż pożarna, ośrodek zdrowi sklepy, restauracja, stacja paliw.

Ruiny cerkwi w Krywem

Krywem - Wieś lokowana przed 1526 r. na prawie wołoskim. Pierwotnie własność Iunitów w dobrach zamku Sobień. W 1890 r. miejscowy majątek należał do Mikołaja Pisarczyka. W czasie spisu w 1921 r. Krywem liczyło 459 mieszkańców, W tym: 433 grekokatolików, 6 rzymskokatolików 20 wyznania mojżeszowego. We wrześniu 1939r. Krywem przecięła granica niemiecko-sowiecka biegnąca wzdłuż Sanu. W 1945 r. wieś znalazła się na granicy polsko-sowieckiej, W jednym i drugim przypadku sowieci zajęli północną część Krywego. Miejscową ludność częściowo wysiedlono do ZSRR w 1945 r., a w znacznej większości na Ziemię Zachodnie w czasie Akcji "Wisła" w 1947 r. Zabudowa została spalona po drugiej fali wysiedleń. W 1951 r. północna część Krywego powróciła do Polski. Na początku lat 70. planowano założenie tu zakładu karnego, którego pensjonariusze mieli prowadzić wypas. Powstały wówczas dwie obory usytuowane nad Sanem. Plany te nie zostały zrealizowane. W latach 80., po uprzedniej rekultywacji za pomocą spychacza, teren Krywego przejął "Igloopol", który prowadził tu wypas. Obecnie znajdują się w Krywem jedno domostwo. Sezonowo na łąkach nad Sanem odbywa się wypas. Na grzbiecie Diłok, prostopadłym do doliny Sanu ruiny murowanej cerkwi

Ruiny cerkwi - Krywem.
foto: I. Jóźwik

pw. św. Paraskewii z 1842 r. Wokół starodrzew, obok ruiny dzwonnicy cerkiewnej. Nie opodal cmentarz z zachowanym nagrobkiem rodziny Pisarczyków, byłych właściciele majątku, inne pomniki znacznie zdewastowane. W stronę rzeki ruiny dworskich zabudowań gospodarczych. Dolina Sanu na tym odcinku objęta jest ochroną rezerwatową.

Cerkiew w Żłobku

Żłobek - Wieś u stóp Żukowa, przy dużej obwodnicy bieszczadzkiej. Wzmiankowana w dokumencie z 1580 r., kiedy to była własnością Kmitów. W 1663 c. własność starostwa sanockiego. Po 1786r. w rękach Ossolińskich. W czasie walk polsko-ukraińskich w 1919r. wrojenie wsi miała miejsce potyczka zakończona sukcesem Polaków. W 1921 r. mieszkało tu 251 osób, w tym: 241 grekokatolików 10 wyznania mojżeszowego. W l. 1945-51 wieś w granicach Ukraińskiej SRR. Po 1951 r. zasiedlona przez osadników z Sokalszczyzny i Pogórza. Obecnie liczy ok. 150

mieszkańców.

Cerkiew grekokatolicka pw. Narodzenia NMP, drewniana z 1830 r. Obecnie, od 1979 r. kościół rzymskokatolicki pw. MB Nieustającej Pomocy (msze św. niedz. 10:15). Po 1945 r. świątynia stała opuszczona i zdewastowana. Do 1976r. składowano w niej szyszki, w l. 1977-79 wyremontowana, jednakże pierwotne wyposażenie nie zachowało się. Na pobliskim cmentarzu zachowały się ślady kilkunastu starych mogił. W centralnej części wsi, w miejscu gdzie stała wcześniejsza świątynia znajduje się krzyż przydrożny. PKS, zajazd, agroturystyka, pole namiotowe, sklep.

Cerkiew w Rabem

Rabe - Wieś nad Jasieńką, przy dużej obwodnicy bieszczadzkiej. Lokowana w XVI w. Od lat 30. XIX w. własność Krasickich, od ok. 1880r. adwokata Zientarskiego. Spis z 1921 r. wykazał 462 mieszkańców, w tym: 409 grekokatolików i 53 wyznania mojżeszowego. W l. 1954-51 w granicach ZSRR, później zasiedlona przez osadników z Sokalszczyzny.

Drewniana cerkiew pw. św. Mikołaja z 1858r.

Obecnie (od 1971 r.) kościół (msze św. niedz. - 9). Wewnątrz ciekawy ikonostas, częściowo zdemontowany. Murowana dzwonnica - bramka kryta dachem namiotowym z latarnią. Na miejscowym cmentarzu kilka zachowanych starych nagrobków oraz stare drzewa, w tym pomnikowa lipa. Zachowało się kilka starych, drewnianych domów. PKS, agroturystyka, ochotnicza straż pożarna, pole namiotowe, sklep.

Cerkiew w Rabem.
foto: I. Józwik.

Cerkiew w Hoszowczyku.
foto: I. Józwik.

Cerkiew w Hoszowczyku

Hoszowczyk - Wieś w dolinie potoku o tej samej nazwie, pomiędzy grzbietami Równi i Żukowa. Lokowana w 2. poł. XVI w. na gruntach sąsiedniego Hoszowa. W 1921 r. mieszkało tu 538 osób, w tym: 500 grekokatolików, 19 rzymskokatolików, 19 wyznania mojżeszowego. W l. 1945-51 wieś znajdowała się w granicach ZSRR. Przed powrotem Hoszowczyka do Polski miejscowa ludność została wysiedlona w głąb ZSRR.

Po 1951 r. osiedlili się tu głównie przybysze z Lubelszczyzny. Cerkiew grekokatolicka pw. Narodzenia NMP, drewniana o założeniu centralnym, nawiązująca do stylu huculskiego. Wybudowana w 1926 r., od 1971 r. pełni rolę kościoła rzymskokatolickiego. PKS, sklep, stacja harcerska.

Cerkiew w Komańczy

Wieś gminna położona nad rzeką Osławicą. Przywilej lokacyjny otrzymała w 1512 r. od hetmana Kamienieckiego, a założył ją krajnik Iwaśko. Początkowo nosiła nazwę Krzemienna. Nazwa Komańcza pochodzi prawdopodobnie od nazwy parceli dzierżawionej przez niejakiego Komana. Już od czasów rzymskich wiódł tędy trakt handlowy od Przeł. Łupkowskiej.

Cerkiew w Komańczy.
foto: I. Józwik

W XVII stuleciu nierzadko karawany padały łupem zbójników zwanych z polską beskidnikami, a z węgierską tołhajami. W latach 1769-72 zapuszczały się tu oddziały konfederatów barskich. Ożywienie przyniosło Komańczy wybudowanie w 1872 r. linii kolejowej ze Lwowa do Łupkowa i, po przebiciu tunelu pod Przeł. Łupkowską w dwa lata później, przedłużenie jej do Budapesztu. Była to linia o dużym znaczeniu gospodarczym i militarnym dla Cesarstwa Austriackiego. Ruch odbywał się po dwu torach.

Już na początku XX w. odkryto uzdrowiskowe i letniskowe walory Komańczy. Plany utworzenia kurortu przerwała jednak I wojna światowa. W latach 1914-15 przez wieś kilkakrotnie przetoczył się front. W okresie międzywojennym na północ od wsi powstało osiedle Komańcza - Letnisko. Przebywał tu na wypoczynku m.in. prof. Kazimierz Bartel - premier RP w latach 1926-30. W roku 1921 Komańcza liczyła 892 mieszkańców, w tym 728 grekokatolików, 90 rzymskokatolików i 74 wyznania mojżeszowego. Na początku II wojny światowej, w latach 1939-40 przebiegał tędy szlak kurierski na Węgry. Po przejściu frontu we wrześniu 1944 r. okres spokoju był bardzo krótki. W marcu 1946 r. oddziały UPA spaliły letniskową część wsi. W trakcie akcji "Wisła" władze polskie pozwoliły na pozostanie we wsi łemkowskich rodzin leśników i kolejarzy niezbędnych do obsługi linii kolejowej i tartaku w Rzepedzi.

Dzwonnica w Komańczy.
foto: I. Józwick

Zabytki

Najciekawszym z komańskich zabytków wydaje się być drewniana cerkiew pw. Orędownictwa Matki Boskiej (Pokrow) z 1805r., wybudowana jako grekokatolicka a obecnie prawosławna (od 1963r.) . Stanowi ona typowy przykład wschodniołemkowskiego budownictwa sakralnego, jest trójdzielna z wolno stojącą dzwonnica. Wewnątrz ikonostas z 1832 r. autorstwa Afanasego Rudziłowicza. Obok cerkwi cmentarz grekokatolicki z nagrobkami z końca XIX i początku XX w. Warto zwrócić uwagę na starą drogę nad potokiem Barbarka, wzdłuż niej spotkać można sporo Krzyży i kapliczek oraz nieliczne chyże łemkowskie. Najstarsza z nich z 1885 r. została

przeniesiona do Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku.

Ok. 400 m na wschód druga cerkiew grekokatolicka wybudowana w latach 1985-88. Nie godząc się z decyzją ówczesnych władz nie zezwalających na budowę nowej świątyni, parafianie wybudowali "fundament", a jako zwieńczenie ustawili drewnianą cerkiew przeniesioną z Dudyńców pod Sanokiem. Od 1990 r. przy cerkwi istnieje muzeum życia codziennego Łemków. Ponad drogą Zagórz - Cisna możemy obejrzeć wiadukt kolejowy o nieproporcjonalnie szerokich przyczółkach. To pozostałość dawnej świetności linii kolejowej. Jej drugi tor rozebrano w 1927 r. Nie opodal stacji PKP znajduje się drewniany kościółek katolicki pw. św. Józefa, wzniesiony w latach 1949-50. 1,5 km w kierunku Rzepedzi, w Komańczy-Letnisku klasztor ss. Nazaretanek pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus. W klasztorze znajduje się Izba Pamięci poświęcona kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu. Pomnik Ks. Prymasa dłuta A. Kosa. Nie opodal klasztoru, przy czerwonym szlaku schronisko PTTK. PKP, PKS, Urząd Gminy, informacja turystyczna, schronisko prywatne, schronisko PTTK, schronisko młodz. PTSM (sezon), agroturystyka, studencka baza namiotowa, apteka, poczta, stacja benzynowa.

Cerkiew w Turzańsku

Wieś na wschód od doliny Osławy, nad jednym z jej dopływów. Założona na prawie wołoskim w dobrach królewskich w 1514 r. Spustoszona w czasie najazdu Rakoczego w 1657 r. W czasie I wojny Światowej w rejonie wsi toczyły się ciężkie walki pomiędzy Rosjanami i Austriakami. W 1921 r. Turzańsk liczył 684 mieszkańców, w tym: 645 grekokatolików, 7 rzymskokatolików, 32 wyznania mojżeszowego.

Po II wojnie światowej miejscowa ludność ukraińska

została wysiedlona. Niektórzy z wysiedlonych powrócili do Turzańska po 1956 r.

Cerkiew grekokatolicka (obecnie prawosławna) pw. św. Michała Archanioła.

Drewniana, wzniesiona w l. 1801-03, powiększona poprzez dobudowanie kruchty i południowej zakrystii w 1836 r. Trójdzielna, orientowana prezbiterium na wschód, jedna z nielicznych zachowanych świątyni reprezentujących typ wschodniołemkowski. Prezbiterium, nawa i babiniec są jednakowej wysokości.

Jednokalenicowy dach zwieńczony jest trzema baniastymi wieżyczkami ze ślepymi latarniami. Wewnątrz ikonostas z I. poł. XIX w., ikony malowane przez J.

Bukowczyka w 1895 r. Ołtarze boczne z pocz. XIX w. Przed cerkwią wolnostojąca dzwonnica o konstrukcji słupowo-ramowej, trójkondygnacyjna, wybudowana w

Cerkiew w Turzańsku.
foto: I. Józwick

1817 r., najwyższa i najstarsza z tego typu budowli zachowanych na Łemkowszczyźnie. Dzwonnicę wieńczy cebulasty hełm. Drewniany krzyż wystawiony 1938 r. na 950-lecie Chrztu Rusi. Cmentarz przycerkiewny, otoczony kamiennym murem. Zachowały się liczne chyże łemkowskie wybudowane na przełomie XIX i XX w., drewniane, zrębowe, jednostruktowe. PKP i PKS (Rzepedź 2 km), sklep.

Cerkiew w Rzepedzi.
foto: I. Józwik

Cerkiew w Rzepedzi

Wieś w dotnie Osławy, lokowana w 1526 r. Ciężkie walki w czasie I wojny Światowej. W 1921 r. Rzepedź liczyła 817 mieszkańców, W tym: 745 grekokatolików, 44 rzymskokatolików, 28 wyznania mojżeszowego. W 1947 r. wysiedlenie większości mieszkańców, oszczędzono jedynie rodziny kolejarzy obsługujących trasę Zagórz-Łupków. Po 1956r. część wysiedlonych powróciła. W latach 1959-62 wybudowano tu jedno z największych

zakładów przemysłu drzewnego w Polsce (obecnie w stanie upadłości). Przy zakładach powstało duże osiedle mieszkaniowe.

Cerkiew grekokatolicka pw. św. Mikołaja z 1824 r., drewniana, trójdzielna, z dzwonnica na przedłużeniu osi Świątyni. Wybudowana w typie wschodniołemkowskim. Od 1949 r. była użytkowana przez kościół rzymskokatolicki i cerkiew prawosławną, a od 1964 r. również przez grekokatolików.

Od 1974 cerkiew służy wyłącznie grekokatolikom. Wewnątrz polichromia autorstwa J. Bukowczyka z 1896 r. oraz ikonostas z 1896 r. Wyposażenie z lat 20. XX w. Drewniana dzwonnica, trójkondygnacyjna z ok. 1924 r. Na cmentarzu otoczonym kamiennym murem zachowało się kilka starych kamiennych nagrobków. Murowana kaplica grekokatolicka pw. św. Ilii z 1900 r. Współczesny kościół z 1982 r. (msze św. niedz. - 7:30, 10:30, 12). Początkowa stacja bieszczadzkiej kolejki leśnej. PKP ,PKS, schr. młodz. PTSM (sezon), ośrodek wypoczynkowy, ośrodek zdrowia, apteka, sklepy, bar, GOPR, poczta.

Cerkiew w Szczawnem

Wieś w dolinie Osławy. Założona na pocz. XIVw. na prawie wołoskim, była siedzibą krajnika, czyli zwierzchnika wszystkich wsi wołoskich starostwa sanockiego. Wyludniona po najeździe Rakoczego w 1657r. W 1921 r. Szczawne liczyło 748 mieszkańców, W tym: 695 grekokatolików, 15 rzymskokatolików, 38 wyznania mojżeszowego.

Miejscową ludność wysiedlono po II wojnie światowej, część wysiedlonych powróciła po 1956 r.

Drewniana cerkiew grekokatolicka pw. Zaśnięcia NMP (ob. prawosławna), wybudowana w 1888 r., w typie wschodniołemkowskim. Wewnątrz polichromia figuralna wykonana przez artystów z Kijowa w 1925 r. Przed cerkwią drewniana dzwonnica z 1889 r., zwieńczona kopułą. Cmentarz przycerkiewny z neogotyckim nagrobkiem z 1882 r. Drewniana, zrębowa kapliczka przydrożna z k. XIXw., wewnątrz polichromia ornamentalna z 1925 r. We wsi znaleziono monety rzymskie z czasów cesarza Trajana i Hadriana (II w. n.e.). Występują tu źródła mineralne szczaw. PKP(2km), PKS, sklepy.

Cerkiew w Szczawnem.
foto: I. Józwik

Ruina cerkiewi w Tarnawie.
foto: I. Jóźwik

Ruina cerkiewi w Tarnawie

Wieś wzmiankowana w 1412 r. Była siedzibą możnego rodu Tarnawskich kolonizującego od XVw. tereny w dolinie Osławy i Kalniczki. Dzieli się na Dolną i Górną. W Tarnawie Górnej murowana cerkiew pw. Zaśnięcia MB z 1817 r., od lat 60. magazyn MBL w Sanoku, obecnie znacznie zniszczona. Kaplica z xv m w., dwór z l. pol. XIX w. Murowany kościół z l. 1924-33. Parafię pw. św. Wojciecha w Tarnawie Górnej utworzono w 1908 r. Za pierwszy kościół służyła mała drewniana kaplica stojąca po prawej stronie obecnego kościoła. W 1924 r. przystąpiono do budowy obecnego kościoła według projektu inżyniera Jana Skóry z Krosna. Prace budowlane zakończono w 1933

r. W głównym ołtarzu umieszczono otoczony wielkim pietyzmem obraz MB Częstochowskiej pochodzący z klasztoru OO. karmelitów bosych w Zagórzcu wykonany w blasze miedzianej przez nieznanego autora. W głównym ołtarzu obraz przedstawiający św. Wojciecha, namalowany przez p. Lisowskiego z Sanoka w 1965 r., a wystawiany w czasie odpustu. Ołtarz boczny Najświętszego Serca Pana Jezusa pochodzi jeszcze z kaplicy. Organy dwunastogłosowe dwumanuatowe, wykonane w latach 1942-44. Chrystus Ukrzyżowany autorstwa M. Kozierowskiej z Tarnawy. W l. 1959-94, m.in. wybudowano w przedsionku grootę MB z Lourdes. Zofia i Bolesław Szpechtowie z Krakowa zaprojektowali i wykonali polichromię kościoła, freski, mozaiki: Chrystus Król i Maria Matka Kościoła oraz witraże, które wykonał p. Paczka z Krakowa. Zakupiono i odremontowano dwa boczne ołtarze, obraz przedstawiający Św. Józefa i Św. Maksymiliana namalował p. Kwaśniewski ze Stalowej Woli. Odnowiono zewnętrzną elewację pokryto dach blachą miedzianą. Wybudowano dzwonnice, w której umieszczono dzwony: Maria - 800 kg, Wojciech - 490 kg, Stanisław - 260 kg. PKS, poczta, sklepy.